

М.Ф. Полторак; кандидат військових наук;
доцент;
О.Б. Черних
Національний університет оборони України
імені Івана Черняхівського;
Ю.О. Черних; кандидат технічних наук;
доцент
Військовий інститут Київського національного
університету імені Тараса Шевченка

ДОСВІД ОРГАНІЗАЦІЇ ПІДГОТОВКИ КАНДИДАТІВ НАУК ДЛЯ ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ

У статті розглянуто досвід підготовки кандидатів наук для Збройних Сил України. Наведено основні нормативно-правові акти; що визначають порядок організації підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів. Проведено аналіз існуючій мережі ад'юнктур; що створені у вищих військових навчальних закладах та наукових установах; а також переліку наукових спеціальностей; за якими може здійснюватися підготовка кандидатів наук в них. Проаналізовано показники укомплектованості посад науково-педагогічних і наукових кадрів у вищих військових навчальних закладах та наукових установах Збройних Сил України; особами; які мають наукову ступень; та показники прийому офіцерів на навчання до ад'юнктури. Визначено основні проблеми; що заважають виконанню плану підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів через ад'юнктури. Проаналізовано ефективність роботи ад'юнктур та спеціалізованих вчених рад; що створені у вищих військових навчальних закладах та наукових установах.

Ключеві слова: досвід підготовки; кандидат наук; ад'юнктура; вищі військові навчальні заклади; наукові установи; ефективність.

Постановка проблеми. Підготовка наукових кадрів являє собою важливу передумову розвитку науки; накопичення інтелектуального капіталу; збільшення науково-технічного потенціалу Збройних Сил України. На сьогодні одним із важливих факторів покращення підготовки військових фахівців у вищих військових навчальних закладах (ВВНЗ) є наявність в них висококваліфікованих науково-педагогічних працівників. З прийняттям нової редакції Закону України “Про вищу освіту” проблема підготовки наукових кадрів перейшла у нову площину. Отже; аналіз накопиченого досвіду підготовки кандидатів наук для Збройних Сил України є актуальною проблемою.

Матеріал статті є складовою науково-дослідної роботи “Обґрунтування перспективної системи підготовки та підвищення кваліфікації наукових і науково-педагогічних працівників для Збройних Сил України” (шифр “Підготовка-В”); націлений на вирішення проблем організації професійної підготовки вчених.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема формування та використання наукового потенціалу приділяють значну увагу В. Геєць; Л. Федулова; Б. Малецький; І. Єгоров; С. Мельник та інші. У своїх роботах автори відзначають погіршення ситуації у науковій сфері; зокрема постаріння кадрового потенціалу науки; погіршення якості підготовки

фахівців та формування динамічної тенденції щодо зменшення чисельності наукових кадрів вищої кваліфікації у науковій сфері.

Адаптацію існуючої системи підготовки наукових та науково-педагогічних кадрів вищої кваліфікації до нових вимог сучасності спробували здійснити за рахунок підвищення ефективності різного роду чинників в Україні О. Котова; О. Поживілова; Т. Сидорчук; Ж. Таланова; Г. Чорнойван; в той же час в Російській Федерації Т. Бендюкова; Т. Катасонова; С. Кононова; М. Кусакин; Ю. Нефедов; Г. Семенков; Т. Серова; С. Фролов; Е. Царив; Н. Цеховой.

Сучасний досвід організації підготовки та атестації наукових і науково-педагогічних кадрів; а також архітектуру наукових ступенів у розвинутих європейських країнах в наукових працях розглядають М. Степко; Я. Болубаш; В. Шинкарук; Л. Лобанова; І. Козубців та інші.

Мета статті. Проаналізувати досвід підготовки науково-педагогічних та наукових кадрів; зокрема кандидатів наук; для Збройних Сил України.

Виклад основного матеріалу. Підготовка кандидатів наук для Збройних Сил України здійснюється; як правило; через ад'юнктуру ВВНЗ та наукових установ (НУ) Збройних Сил (ЗС) України.

Організація зазначеної підготовки проводиться на підставі Інструкції про організацію підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів у Збройних Силах України (Інструкція); що затверджена наказом Міністерства оборони України та Міністерства освіти і науки України від 30.06.2000 № 194/265 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів у Збройних Силах України” [1]. Інструкція визначає особливості організації та проведення підготовки науково-педагогічних та наукових кадрів (НПНК) у ВВНЗ та НУ Збройних Сил України. Інструкцію розроблено на підставі постанови Кабінету Міністрів України від 1 березня 1999 року № 309 [2] та з урахуванням набутого досвіду в організації та проведенні підготовки НПНК у Збройних Сил України.

Ад'юнктура створюється у ВВНЗ та НУ ЗС України; які мають наукові школи; висококваліфікованих науково-педагогічних та наукових працівників; сучасну науково-дослідну; експериментальну та матеріальну базу.

Існуюча мережа ад'юнктур та спеціалізованих вчених рад; що створені для підготовки кандидатів наук у ЗС України; а також наукові спеціальності підготовки науково-педагогічних та наукових працівників представлена на рисунку 1. Посади, які підлягають заміщенню особами з науковим ступенем; наведені в Переліку посад військовослужбовців у ЗС України; що підлягають заміщенню особами з науковим ступенем (Інструкції [1]).

Переважна кількість зазначених посад зосереджена у ВВНЗ та НУ. Разом з цим показники укомплектованості посад НПНК у ВВНЗ та НУ Збройних Сил України особами; які мають наукову ступень; як свідчать дані; що наведені у таблиці 1; протягом останнього періоду мають загальну тенденцію до зниження.

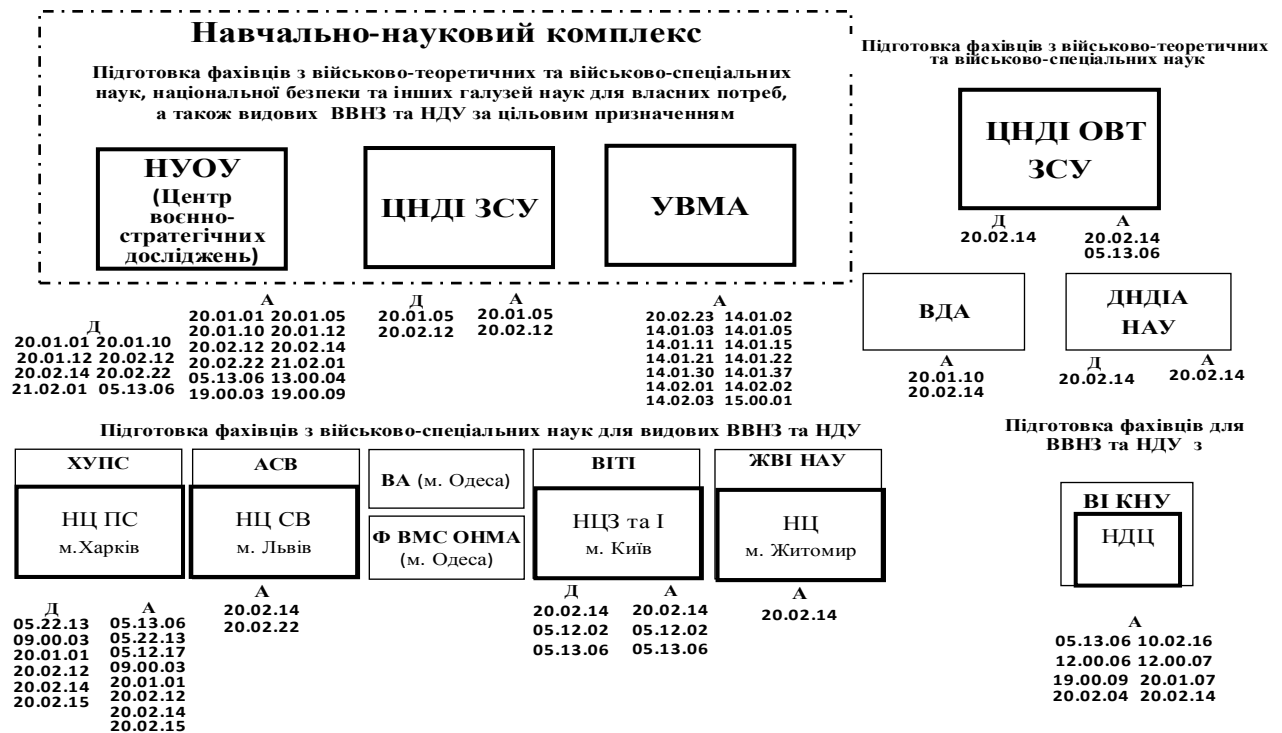

Рисунок 1. Мережа ад'юнктур; що створені у ВВНЗ та у НУ ЗС України для підготовки кандидатів наук

Таблиця 1.

Показники укомплектованості посад НПК у ЗС України особами; які мають науковий ступень

№ з/п	ВВНЗ (НУ)	Кількість НПП і НП; що мають вчену ступень			
		Докторів наук	Кандидатів наук	Відсоток НПП і НП; що мають вчену ступень	
				2015 р.	2014 р.
1.	НУОУ	28	241	52 % ↓	56 %
2.	ВДА	2	51	43 %	42 %
3.	УВМА	37	83	50 %	50 %
4.	ХУПС	42	369	63 %	63 %
5.	НАСВ	11	135	45 % ↓	49 %
6.	ВА	6	66	44 % ↓	41 %
7.	ЖВІ	5	65	61 % ↓	68 %
8.	ВІТІ	9	55	34 % ↓	31 %
9.	ВІКНУ	2	37	28 % ↓	44 %
10.	ЦНДІ ЗСУ	5	49	24 % ↓	24 %
11.	ЦНДІ ОВТ ЗСУ	9	44	19 % ↓	24 %
12.	ДНДІА	3	38	37 % ↓	38 %
13.	А 1906	3	36	26 % ↓	27 %
14.	НДЦ ГП ЗСУ	1	9	23 % ↓	61 % ЖВІ
15.	НМЦ КП МОУ	0	9	32 % ↓	68 %
Разом		163	1287	44 % ↓	47 %

На цей час в ад'юнктурах ВВНЗ і НУ може здійснюватися підготовка кандидатів наук за науковими спеціальностями; що наведено на рисунку 1.

Протягом 2014-2015 років підготовка кандидатів наук через ад'юнктуру ВВНЗ і НУ здійснювалася за скороченим переліком наукових спеціальностей у зв'язку із обмеженою штатною чисельністю ад'юнктур та незначною

чисельністю осіб; які бажають в них навчатися. Розподіл ад'юнктів за роками навчання та науковими спеціальностями підготовки наведено у таблиці 2.

Таблиця 2.

Розподіл ад'юнктів по рокам та спеціальностям підготовки

№ з/п	Шифри спеціальностей за якими здійснюється підготовка	За штатом	За списком			
			Усього	1 рік	2 рік	3 рік
1	2	3	4	5	6	7
1	<i>Національний університет оборони України ім. Івана Черняховського</i>					
	05.13.06 Інформаційні технології		3	-	1	2
	20.01.01 Воєнне мистецтво		19	5	9	5
	20.01.05 Будівництво Збройних Сил		3	-	1	2
	20.01.10 Розвідка та іноземні армії		2	-	-	2
	20.01.12 Радіоелектронна боротьба; способи та засоби		1	-	-	1
	20.02.12 Військова кібернетика; системи управління та зв'язок		1	-	-	1
	20.02.14 Озброєння і військова техніка		9	1	2	5
	20.02.22 Військова історія		2	1	-	1
	21.02.01 Воєнна безпека держави		1	-	-	1
	Усього	50	40	7	13	20
2	<i>Харківський університет Повітряних Сил імені Івана Кожедуба</i>					
	20.02.14 Озброєння і військова техніка		7	2	2	3
	20.02.12 Військова кібернетика; системи управління та зв'язок		1	1	-	-
	05.13.06 Інформаційні технології		2	1	1	-
	05.12.17 Радіотехнічні та телевізійні системи		2	-	1	1
	05.22.13. Навігація та управління рухом		2	1	1	-
	Усього	15	14	5	5	4
3.	<i>Українська військово-медична академія</i>					
	14.01.03 Хірургія		3	1	1	1
	14.02.03 Соціальна медицина		3	1	1	1
	15.00.01 Технологія ліків; організація фармацевтичної справи та судова фармація		1	-	-	1
		Усього	7	7	2	2
4	<i>Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного</i>					
	20.02.14 Озброєння і військова техніка		10	4	4	2
		Усього	16	10	4	4
5	<i>Житомирський військовий інститут імені С.П.Корольова</i>					
	20.02.14 Озброєння і військова техніка		7	2	2	3
		Усього	7	7	2	2
6	<i>Військовий інститут телекомунікацій та інформатизації</i>					
	05.13.06 Інформаційні технології		3	2	1	-
	05.12.02 Телекомунікаційні системи та мережі		4	2	1	1
	20.02.14 Озброєння і військова техніка		6	2	2	2
	Усього	20	13	6	4	3
7	<i>Військовий інститут Київського національного університету</i>					
	05.13.06 Інформаційні технології		2	-	2	-
	08.00.08 Гроші; фінанси і кредит		1	-	-	1
	10.02.06 Перекладознавство		1	1	-	-
	12.00.07 Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право		4	-	1	3
	19.00.09 Психологія діяльності в особливих умовах		3	2	-	1
	20.02.14 Озброєння і військова техніка		1	1	-	-

	23.00.02 Політичні інститути та процеси		1	1	-	-
	Усього	15	13	5	3	5
8	<i>Центральний науково-дослідний інститут ЗС України</i>					
	20.01.05 Будівництво Збройних Сил		3	-	1	2
	20.02.12 Військова кібернетика; системи управління та зв'язок		1	1	-	-
	Усього	5	4	1	1	2
9	<i>Центральний науково-дослідний інститут ОВТ</i>					
	20.02.14 Озброєння і військова техніка		6	1	4	1
	Усього	6	6	1	4	1
10	<i>Державний науково-дослідний інститут авіації</i>					
	20.02.14 Озброєння і військова техніка		2	-	1	1
	Усього	3	2	-	1	1
11	<i>Воєнно-дипломатична академія</i>					
	Усього	2	-	-	-	-
Разом		14	11	33	39	44
		6	6			

У 2013-2014 навчальному році у спеціалізованих вчених радах ВВНЗ та НУ ЗС України захищено 12 докторських та 62 кандидатські дисертації; а у 2014-2015 навчальному році; відповідно; 14 докторських та 43 кандидатські дисертації. У таблиці 3 наведено кількість захищених дисертації за зазначені періоди у ВВНЗ (НУ) та у створених в них спеціалізованих вчених радах.

Таблиця 3.

Кількість захищених дисертацій у ВВНЗ (НУ) і в створених в них спеціалізованих вчених радах (2013-2014 н.р. та 2014-2015 н.р.)

ВВНЗ (НУ)	Шифр спеціалізованої вченої ради	Спеціальності; за якими надано право проводити захист дисертацій	Кількість захищених дисертацій			
			Докторських		Кандидатських	
			2013-2014 н.р.	2014-2015 н.р.	2013-2014 н.р.	2014-2015 н.р.
НУОУ	СРД 26.709.01 (докторська)	05.13.06 (технічні науки); 20.02.14 (технічні науки)	-	1	4	2
	СРД 26.709.02 (докторська)	20.01.01; 20.01.05 (військові науки)	1	2	-	-
	СРК 26.709.03 (кандидатська)	20.01.01; 20.02.12 (військові науки)	-	-	4	2
	СРК 26.709.04 (кандидатська)	20.02.22 (історичні науки)	1	-	2	2
	СРК 26.709.09 (кандидатська (разова))	20.02.22 (історичні науки)	-	-	-	1
ВДА	СРК 26.716.01 (кандидатська)	20.01.10 (військові науки); 20.02.14 (технічні науки)	-	-	4	-
	СРК 26.716.02 (кандидатська)	21.07.02 (політичні науки); 21.08.01	-	-	4	6

		(економічні науки)				
УВМА	СРД 26.717.01 (докторська)	20.02.23; 14.02.03; 14.02.01 (медичні науки)	3	6	4	9
ХУПС	СРД 64.702.01 (докторська)	20.01.01; 20.02.12 (військові науки); 20.02.14 (технічні науки)	1	-	5	3
	СРД 64.702.02 (докторська)	05.13.06; 20.02.14 (технічні науки)	-	-	10	1
	СРД 64.702.03 (докторська)	05.12.17; 05.22.13 (технічні науки)	-	-	4	4
НАСВ	СРК 35.735.01 (кандидатська)	20.02.14 (технічні науки)	-	-	2	3
ВІТІ	СРД 26.710.01 (докторська)	05.12.02; 05.13.06; 20.02.14; (технічні науки)	1	1	1	1
ЖВІ	СРК 14.719.01 (кандидатська)	20.02.14 (технічні науки)	-	-	5	3
ВІ КНУ	СРД 26.001.40 (докторська)	05.13.05; 05.13.06; 10.02.21;20.02.04 (технічні науки)	2	-	3	-
	СРД 26.001.40 (докторська)	20.02.14; 21.02.01 (технічні науки)	-	-	2	-
ЦНДІ ЗСУ	СРД 26.702.01 (докторська)	20.01.05; 21.02.01 (військові науки)	1	1	3	2
	СРК 26.702.02 (кандидатська)	20.02.12 (військові науки); 01.05.02 (технічні науки)	-	-	-	-
ЦНДІ ОВТ	СРД 26.712.01 (докторська)	20.02.14; 05.13.06; 21.02.01 (технічні науки)	2	3	3	4
ДНДІА	СРД 26.703.01 (докторська)	20.02.14 (технічні науки)	-	-	2	-
УСЬОГО:			12	14	62	43

У ВВНЗ та НУ ЗС України для проведення захисту дисертаційних робіт створено 19 спеціалізованих вчених рад; з них 12 рад мають право розглядати дисертаційні роботи на здобуття вченого ступеня доктора наук. При цьому дисертаційні роботи за однаковою науковою спеціальністю мають право розглядати декілька спеціалізованих вчених рад. Разом з цим; як свідчать дані; що наведено; ефективність роботи цих рад низка (у середньому в однієї раді за рік проводиться біля 1 захисту докторської дисертацій та менш ніж 3 захисту кандидатських дисертацій).

Найбільш ефективно працюють спеціалізовані вчені ради СРД 26.717.01 (УВМА); СРД 26.712.01 (ЦНДІ ОВТ); СРД 64.702.02 (ХУПС); СРК 26.716.02 (ВДА). Очевидно; що мережа спеціалізованих вчених рад потребує оптимізації.

Проблемним питанням на цей час є приведення переліку наукових спеціальностей; за котрими здійснювалася підготовка кандидатів наук; до нового Переліку галузей знань і спеціальностей; за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти; затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266 [3]; а також проведення ліцензування зазначеної підготовки у ВВНЗ та НУ ЗС України.

Слід зазначити; що останнім часом виникає низка проблем; яких раніше не було.

1. Низький конкурс кандидатів на навчання в ад'юнктурі. Із року в рік продовжується практика відсутності конкурсу офіцерів із військ. Кількість кандидатів; як правило; не перевищує одного кандидата на одне місце.

2. Відмічається недостатній рівень знань; навичок та вмінь у кандидатів для вступу до ад'юнктури для продуктивної роботи над майбутньою дисертацією.

3. Фінансування з бюджету за загальним фондом наукової і науково-технічної діяльності для проведення експериментальних досліджень на базі військових частин; промислових підприємств та установ; а також для участі в наукових конференціях і семінарах; що проводяться в інших містах не здійснюється протягом останніх років.

4. Низька мотивація керування ад'юнктами з боку науково-педагогічних працівників в умовах значного навчального навантаження.

5. Можливість звільнення ад'юнктів з військової служби під час навчання в ад'юнктурі внаслідок закінчення контракту.

Зазначені проблеми призводять до невиконання плану підготовки ННПК через ад'юнктуру ВВНЗ та НУ (табл. 4).

Таблиця 4.

Невиконання плану підготовки ННПК в ад'юнктурах ВВНЗ (НУ)

ВВНЗ (НУ)	Затверджено для прийому (рік прийому)			Закінчили підготовку (рік закінчення)			Невиконання Плану підготовки
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
НУОУ	25	21	25	20	5	9	-37
ВДА	2	1	2	2	1	1	-1
УВМА	2	3	3	1	1	2	-4
ХУПС	5	5	5	5	5	5	0
НАСВ	4	4	2	4	3	2	-1
ЖВІ	3	2	2	3	2	2	0
ВІТІ	7	7	5	7	6	5	-1
ВІКНУ	6	4	5	5	4	4	-2
ЦНДІ ЗСУ	-	4	4	-	1	1	-6
ЦНДІ ОВТ	1	3	2	1	3	1	-1
ДНДІА	1	2	1	1	1	1	-1
Разом	59	60	59	52	34	33	-59

При цьому показники ефективності функціонування ад'юнктур ВВНЗ і НУ за роками випуску коливаються від 9-10% (2000-2003 рр.; 2009 р.) до 67% (2011 р. (див. рис. 2). У 2015 році (станом на 01.09.2015) із 33 випускників ад'юнктури захистили дисертації 5 осіб; подали дисертації до захисту 7 осіб у (2014 році (станом на 01.09.2014) із 34 випускників захистили дисертації 5 осіб; подали до захисту 9 осіб).

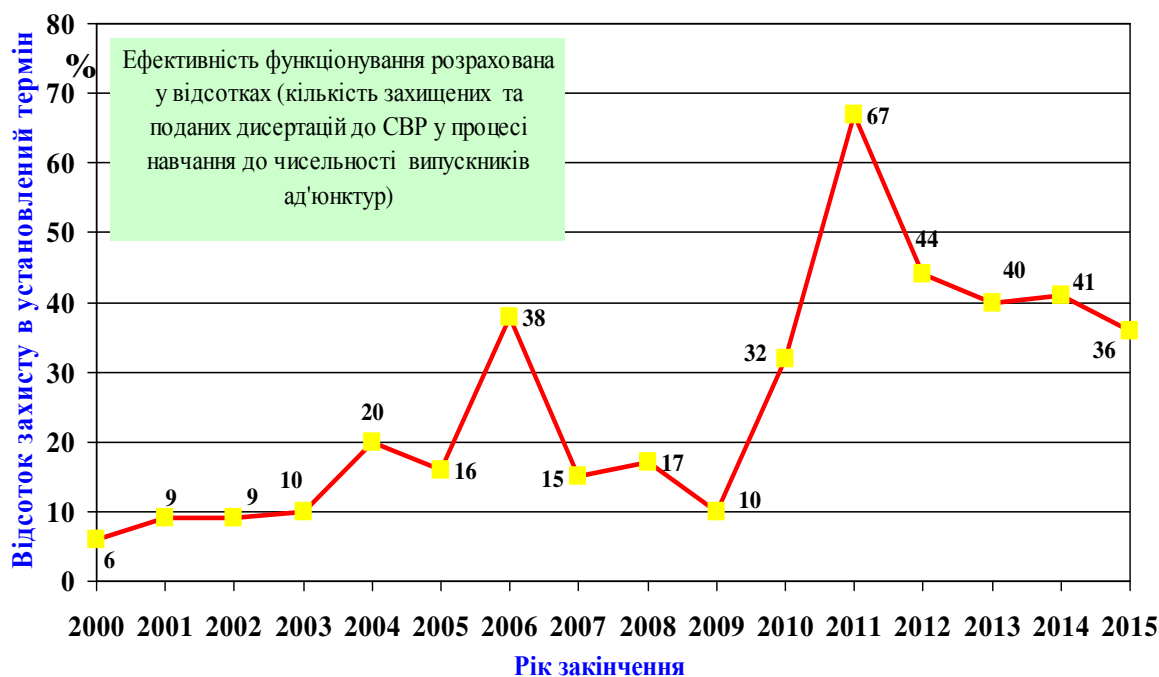

Рисунок 2 - Показники ефективності функціонування ад'юнктур ВВНЗ і НУ

Висновок. Проведений аналіз досвіду підготовки ННПК; зокрема кандидатів наук для Збройних Сил України; свідчить низку невирішених проблемних питань; а також про необхідність проведення як змістовних змін у процесі підготовки ННПК; так й змін щодо структурних перетворень у мережі ад'юнктур та спеціалізованих вчених рад ВВНЗ і НУ.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наказ Міністерства оборони України та Міністерства освіти і науки України від 30.06.2000 № 194/265 “Про затвердження Інструкції про організацію підготовки науково-педагогічних і наукових кадрів у Збройних Силах України”; [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/REG4654.html.
2. Постанова Кабінету Міністрів України від 1 березня 1999 р № 309 “Про затвердження Положення про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів”; [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/309-99-п>.
3. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 квітня 2015 року № 266 “Про затвердження переліку галузей знань і спеціальностей; за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти”; [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/266-2015-п>.

М.Ф Полтора́к; кандидат военных наук; доцент;
О.Б. Черных
Национальный университет обороны Украины
имени Ивана Черны́ховского;
Ю.О. Черных; кандидат технических; доцент
Военный институт Киевского национального
университета имени Тараса Шевченко

ОПЫТ ОРГАНИЗАЦИИ ПОДГОТОВКИ КАНДИДАТОВ НАУК ДЛЯ ВООРУЖЕННЫХ СИЛ УКРАИНЫ

В статье рассмотрен опыт подготовки кандидатов наук для Вооруженных Сил Украины. Приведены основные нормативно-правовые акты; определяющие порядок организации подготовки научно-педагогических и научных кадров. Проведен анализ существующей сети адъюнктур; созданных в высших военных учебных заведениях и научных учреждениях; а также перечень научных специальностей; по которым может осуществляться в них подготовка кандидатов наук. Проанализированы показатели укомплектованности должностей научно-педагогических и научных кадров в высших военных учебных заведениях и научных учреждениях Вооруженных Сил Украины; лицами; имеющими научную степень; и показатели приема офицеров на обучение в адъюнктуру. Определены основные проблемы; мешающие выполнению плана подготовки научно-педагогических и научных кадров через адъюнктуру. Проанализирована эффективность работы адъюнктуры и специализированных ученых советов; созданных в высших военных учебных заведениях и научных учреждениях.

Ключевые слова: опыт подготовки; кандидат наук; адъюнктура; высшие военные учебные заведения; научные учреждения; эффективность.

M. Poltorak; PhD in military sciences; Associate Professor;
O. Chernykh
National Defense University of Ukraine named after Ivan Chernyakhovsky;
J. Chernykh; PhD in technical sciences; Associate Professor
Military institute of Taras Shevchenko National University of Kiev

PREPARATION EXPERIENCE ORGANIZATION CANDIDATES SCIENCES FOR ARMED FORCES OF UKRAINE

The article considers the experience of PhD training for the Armed Forces of Ukraine. Key laws and regulations; which determine the procedure for the organization of training among educational research and scientific personnel; were provided. Analysis of existing post-graduate military courses network at higher military educational institutions and academic institutions; as well as a list of scientific specialties for PhD to be trained; has been conducted. The manning level of educational research and scientific positions in higher military educational institutions and scientific establishments of the Armed Forces of Ukraine as well as the performance of officers entering post-graduate military course; has been analyzed by those who possess a degree. Main problems; impeding the implementation of the plan for the training of educational research and scientific personnel at post-graduate military course were determined. The effectiveness of post-graduate military courses and specialized academic councils; established in the higher military educational and research institutions; has been analyzed.

Keywords: training experience; PhD; post-graduate military courses; higher military educational institutions; research institutions; effectiveness.